

Gyraulus parvus (SAY, 1817), een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna

E.A. (Bert) Jansen

Gyraulus parvus (SAY, 1817), a new species for the Dutch fauna.

Summary: - During a survey of aquatic molluscs, in September 2008, the ramshorn *Gyraulus parvus* (SAY, 1817) was found in a ditch in the vicinity of the village of Afferden (province of Gelderland). This is the first observation of the species in The Netherlands. Seven life specimens were collected in the stagnant fresh water habitat, together with *Physella acuta*, *Radix ovata* and *Pisidium* sp. Co-ordinates of the location are: 51° 52' 34.38" north latitude and 05° 38' 07.74" eastern longitude.

Inleiding

Het is de laatste week van september 2008. We gaan nog een weekje met de caravan weg alvorens onze sleurhut op stal te zetten. In het voor- en najaar is er nog altijd wel een leuk plekje te vinden ergens in Nederland. Het liefst op een "boeren"-camping. Rustig en dicht bij de natuur zijn de trefwoorden die daarbij horen.

Het werd dit keer de Betuwe. Op loopafstand van de Waal, met de Afferdense en Deestse Waarden, en op fietsafstand van de Maas, ligt bij het dorp Afferden een leuke "camping bij de boer" waar we ons installeerden.

Eind september wordt het al vroeg donker, dus na het avondeten nog een klein stukje wandelen en dan aan de koffie. Meer zit er 's avonds niet meer in. We liepen een stukje het dorp in en keken op de rietstengels die, afgemaaid, dreeven in een kleine, heldere sloot om een kinderspeelplaats (X 172.097, Y: 431.993). Er was niet zo heel veel te vinden, *Physella acuta*, *Radix ovata*, één *Pisidium* sp. en zeven op *Gyraulus* lijkende schijfhorentjes. De laatsten waren moeilijk te vinden en zaten op een, door het water nat geworden, rietpluim. Ze waren klein (ca. 3 mm) en ook met een loep niet goed te determineren. Ik nam de gevonden mollusken mee om ze met een stereozoommicroscop beter te kunnen bekijken.

Bij het bekijken van de onbekende *Gyraulus* met de stereomicroscop kon ik al gauw de soorten *G. albus* en *G. crista* wegstrepen. De duidelijke kenmerken van deze twee soorten waren niet aanwezig. De naam bij deze kleine schijfhorentjes die mij het meest waarschijnlijk leek was *G. laevis* (Alder, 1838).

Ik besloot de slakjes mee te nemen naar de "Kreukelavond" (de laatste vrijdag van de maand komt de Malacologische Contactgroep Amsterdam 's avonds bij elkaar in het Zoologisch Museum Amsterdam) om aan Tello Neckheim zijn mening te vragen over mijn determinatie. Na een goede bestudering met een loep gingen bij hem ook twijfels ontstaan over de determinatie en wilde hij ze het liefst thuis nader bekijken om ze te kunnen vergelijken met de soorten uit zijn eigen collectie. Het duurde slechts twee dagen voordat Tello met de voor mij grote verrassing kwam: het was geen *G. laevis* maar *G. parvus*. Een *Gyraulus* soort die oor-

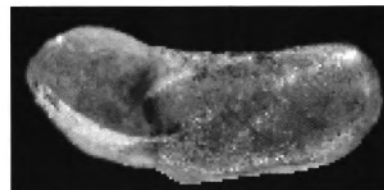
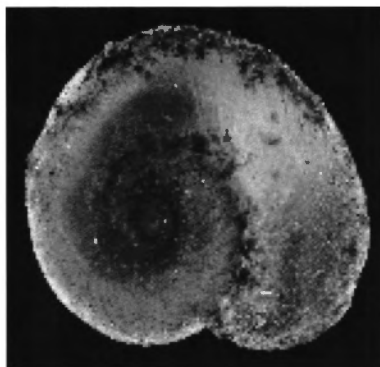
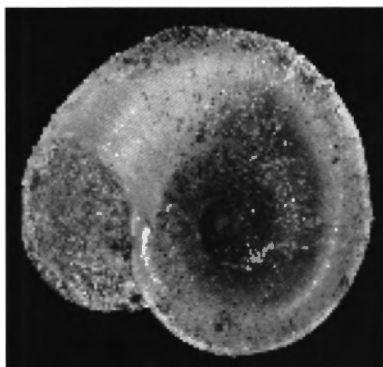
spronkelijk in Noord Amerika leeft en in Duitsland, Luxemburg en Zwitserland al was waargenomen (Glöer & Meier-Brook 1994, Glöer 2002). Van Nederland was hem geen vindplaats bekend. Ook in de database van Fauna Europea staat bij Nederland "no data" (CLECOM 2002). Mienis (2001, 2002) veronderstelde echter dat het niet lang zou duren eer deze kleine Planorbidae zich in Nederland vestigt. Wellicht zijn er lezers die deze kleine schijfhoren al eerder hadden ontdekt; ik hoor het graag.

Een Nederlandse naam is voor deze *Gyraulus* nog niet beschikbaar. Ik stel voor om hem in navolging van de Duitse naam het "Amerikaans schijfhorentje" te noemen.

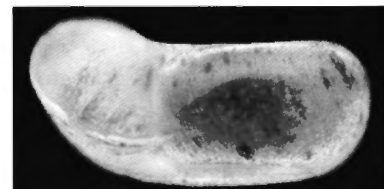
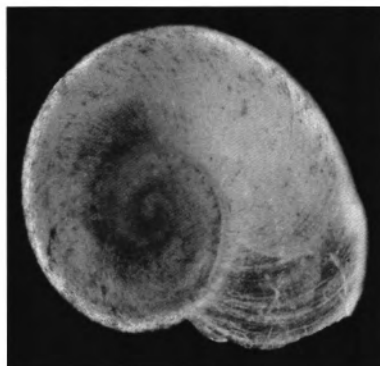
Overzicht verschillen *Gyraulus laevis* en *Gyraulus parvus*.

De verschillen tussen *G. laevis* en *G. parvus* zijn klein. Om het onderscheiden van deze twee soorten makkelijker te maken, staan in onderstaande tabel de belang-rijkste kenmerken.

	<i>G. laevis</i>	<i>G. parvus</i>
windingen bovenzijde	sleutelvormig	rond
aantal windingen	3,5	4,5
middelste windingen	vlak gewonden	licht verhoogt
twee laatste windingen	recht	naar voren gebogen
afmetingen	hoogte 1-1,5 mm; breedte 4-5 mm	hoogte 1,2-1,3 mm; breedte 3,6-5 mm

Foto's van *Gyraulus parvus*
Van links naar rechts:
bovenkant, onderkant en zijkant

Foto's van *Gyraulus laevis*
Van links naar rechts:
bovenkant, onderkant en zijkant

De foto's zijn gemaakt door de auteur met behulp van een Olympus SZH stereozoommicroscop met een DP70 camera met 12 miljoen pixels.

Nomenclatuur

Familia Planorbidae RAFINESQUE, 1815

Genus *Gyraulus* CHARPENTIER, 1837

Subgenus *Torquis* DALL, 1905

Gyraulus (Torquis) laevis (ALDER, 1838)

Gyraulus (Torquis) parvus (SAY, 1817)

Gebruikte literatuur

CLECOM 2002 Checklist of species – group taxa of continental Mollusca living in the Netherlands. – (CLECOM Section I, version 14-07-2002).

GITTENBERGER, E., A.W. JANSSEN, W.J. KULPER, J.G.J. KUIPER, T. MEIJER, G. VAN DER VELDE & J.N. DE VRIES (1998): De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. – Leiden / Utrecht (Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland): 288 pp., 12 platen.

GLÖER, P (2002): Die Tierwelt Deutschlands, 73. Die Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas. Bestimmungsschlüssel, Lebensweise, Verbreitung. –

Hackenheim (ConchBooks): 1-327.

GLÖER, P. & C. MEIER-BROOK (1994): Süßwassermollusken. Ein Bestimmungsschlüssel für die Bundesrepublik Deutschland. 11. Auflage. – Hamburg (Deutscher Jugendbund für Naturbeobachtung): 1-136.

MIENIS, H.K. (2001): Noord-Amerikaanse aquatische mollusken die voorkomen in het binnenwater van West-Europa. – Spirula, 320: 54-55.

MIENIS, H.K. (2002): Rectificatie en aanvulling betreffende het voorkomen van Noord-Amerikaanse aquatische mollusken in het binnenwater van West-Europa. – Spirula, 324: 10.

Met dank voor de hulp met determineren aan Tello Neckheim.

Adres van de auteur:
Delta 68
8224 EP Lelystad